

2. ПРОБЛЕМИ ПРАКТИЧНОГО ЗАСТОСУВАННЯ ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНОГО ВЧЕННЯ

УДК 502.35: 631.95

А.М. Дейнека – ДЛГО "Львівліс", м. Львів

МЕНЕДЖМЕНТ-ПРОГРАМА СТАЛОГО РОЗВИТКУ ПРИРОДОЗАПОВІДНОГО ФОНДУ НА ЛІСОВИХ ТЕРИТОРІЯХ

Подано дані про природо-заповідний фонд ДЛГО "Львівліс". Запропонована схема розробки менеджмент-планів управління заповідними об'єктами, розташованими у межах земель державного лісового фонду.

Anatoliy Deyneka – SFEA "Lvivlis", Lviv

Management program of sustainable development the nature protected fund of forest territories

Data of nature protected Fund of SFEA "Lvivlis" are presented. There is proposed scheme of Management Plans development for reserved objectives located within State Forest Fund lands.

Згідно із Законом України "Про природно-заповідний фонд України" (1992 року з доповненнями 1993 та 1999 рр.) до природно-заповідного фонду (далі – ПЗФ) належать: природні території та об'єкти – природні заповідники, біосферні заповідники, національні природні парки, регіональні ландшафтні парки, заказники, пам'ятки природи, заповідні урочища; штучно створені об'єкти – ботанічні сади, дендрологічні парки, зоологічні парки, парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва. При цьому передбачається, що заказники, пам'ятки природи, ботанічні сади, дендрологічні парки, зоологічні парки та парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва залежно від їх екологічної, наукової та історико-культурної цінності можуть бути загальнодержавного або місцевого значення. Виходячи з особливостей природних комплексів об'єктів ПЗФ, розрізняють: ландшафтні, лісові, ботанічні, загальнозоологічні, орнітологічні, ентомологічні, іхтіологічні, палеонтологічні, гідрологічні, загальногеологічні, та карстово-спелеологічні заказники; комплексні, ботанічні, зоологічні, гідрологічні та геологічні пам'ятки природи.

На території Львівської області у межах земель держлісфонду розташовано 106 об'єктів ПЗФ загальною площею 99495,65 га, що становить 32 % від усієї кількості заповідних об'єктів області та 88 % від їх загальної площі (рис.).

В підпорядкуванні ДЛГО "Львівліс", як окрема структурна одиниця, функціонує національний природний парк "Сколівські Бескиди" загальною площею 35684 га (в т.ч. – 24702 га – землі держлісфонду). Окрім цього на землях лісових підприємств Львівщини створено 2 регіональних ландшафтних парки місцевого значення, 25 заказників (у т.ч. – 6 загальнодержавного значення), виділено 28 пам'яток природи (у т.ч. – 2 загальнодержавного значення), оголошено заповідними об'єктами місцевого значення 47 урочищ, 1 дендрологічний парк загальнодержавного значення, 2 парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва (в т.ч. – 1 загальнодержавного значення).

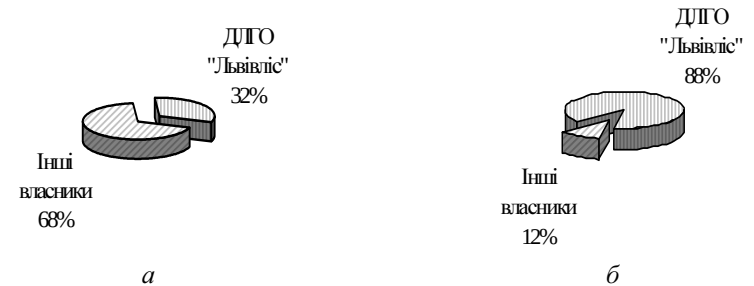

Рис. Частка заповідних об'єктів ДЛГО "Львівліс", %: а – від загальної кількості; б – від загальної площі

Різні категорії земель природоохоронного призначення передбачають певні вимоги до критеріїв відбору при їх створенні та різні завдання менеджменту при забезпеченні їх сталого функціонування. Особливо важливими для збалансованого розвитку лісового господарства та й регіону у цілому є природоохоронні території, які забезпечують охорону водних ресурсів та ґрунтів; регулюють та очищають поверхневі води; забезпечують збереження рідкісних видів рослин та тварин, які чутливі до антропогенного впливу; створюють умови для розвитку видів рослин, які мають значення для фармакології; охороняють місця, важливі для розмноження дикої фауни.

Враховуючи особливості тих чи інших об'єктів ПЗФ, можна говорити про різні рівні менеджмент-програми розвитку та функціонування таких специфічних об'єктів у рамках лісових підприємств області.

Об'єкти ПЗФ на лісових землях створювалися з різною метою: збереження типових ландшафтів, охорона цінних лісових фітоценозів, охорона рідкісних та зникаючих рослин чи тварин у лісових насадженнях, охорона старих чи рідкісних дерев або насаджень із таких дерев. Окрім цього, у системі лісових заказників охороняються чотири геологічні пам'ятки природи (скелі, печери, тектонічні об'єкти), гідрологічна пам'ятка природи (два джерела мінеральної води "Нафтуса" в Східницькому лісництві), археологічний об'єкт (як комплексна пам'ятка природи охороняється городище IX-XI ст., розташоване у буковому насадженні природно-го походження).

Питання менеджменту природоохоронних територій вищого рівня (біосферні заповідники, заповідники, національні природні парки) досить детально розроблені (Реймерс, Штильмарк, 1978; Олещенко, Малишева, 1997; Кукурудза, 2000; Christiansen, 1977; Miller, 1982; Parks and protected., 1993). Для НПП "Сколівські Бескиди" науковцями м. Львова та працівниками ДЛГО "Львівліс" розробляється окремий менеджмент-план діяльності, який передбачає визначення основних стратегічних цілей та окреслює шляхи їх розв'язання.

Менеджмент діяльності об'єктів ПЗФ нижчого рівня (регіональні ландшафтні парки, заказники, пам'ятки природи, заповідні урочища і т.п.) в Україні на даний час не знайшов достатнього обґрунтування та розвитку, опрацьована тільки програма розробки менеджменту природоохоронної діяльності на водно-болотних угіддях. Складності виникають ще й з тої причини, що переважна більшість таких об'єктів створюється на землях, які не вилучаються у землевласників, тут передбачається можливість ведення господарства (правда, з врахуванням вимог приро-

доохоронного законодавства). Тривалий розвиток лісової, лісозаготівельної та лісопереробної промисловості по екстенсивному шляху часто є перешкодою при створенні нових та накладає свій відбиток на функціонування існуючих об'єктів ПЗФ. Під заказники, заповідні урочища, пам'ятки природи часто передавалися лісові насадження, які не повною мірою відповідали вимогам природоохоронного законодавства, створення цих об'єктів часто проводилося без належного наукового обстеження та вивчення. Саме цим можна пояснити появу заказників місцевого значення, створених з метою: "Збереження високопродуктивного смерекового насадження віком 120 р." (заповідне урочище "Рожанське" в Рожанському л-ві Славського ДЛГ) чи "Збереження у природному стані цінних березових насаджень" (заповідне урочище "Березовий гай" в Латавницькому л-ві Стрийського ДЛГ) і цілий ряд інших об'єктів. За даними М.А. Голубця (1978), корінні смерекові насадження на території Сколівських Бескид практично не зустрічаються, тому часове обмеження терміну існування об'єктів природоохоронного фонду, створених у похідних смережинах, в яких з віку 50-60 років інтенсивно розвивається коренева губка та опеньок осінній, на наш погляд, конче необхідне. А говорити про якусь унікальність та можливість тривалого збереження у природному стані березового насадження взагалі беззмисовно.

З огляду на вищесказане, створення нових об'єктів ПЗФ на території лісових земель необхідно, на наш погляд, проводити на основі менеджмент-планів, робота над якими повинна складатися з таких етапів:

1. *Пошук територій* для виділення в якості об'єктів природоохоронного фонду. Попередня інформація може бути отримана від науковців, або у результаті спільного пошуку працівників лісової охорони та спеціалістів (лісівників, ботаніків, зоологів, географів тощо). Основним завданням на цьому етапі є визначення доцільності заповідання та встановлення екологічних пріоритетів конкретної ділянки.

2. *Формування групи експертів*. Роботу із обґрунтування створення об'єктів ПЗФ повинна виконувати група експертів різного профілю (лісівник, географ, ботанік, зоолог, економіст, соціолог).

3. *Збір інформації про об'єкт*. Група спеціалістів повинна опрацювати наявну інформацію про об'єкт, провести необхідні польові обстеження. При відсутності достатнього рівня попередніх даних, ця робота може вимагати проведення досліджень протягом одного-двох вегетаційних періодів, що дозволить встановити цінність лісового насадження чи окремих його компонентів, намітити режим господарського впливу з метою підтримки необхідних складових частин екосистеми у оптимальному стані (з погляду збереження та охорони), визначити можливі часові межі функціонування об'єкта.

4. *Підготовка робочої документації*. На основі досліджень подається детальне обґрунтування на створення об'єкта, в якому вказується: цінність у цілому та визначаються пріоритети охорони окремих складових лісового біогеоценозу; визначається режим функціонування та необхідність і можливість проведення господарських заходів, спрямованих на підтримання сталого функціонування об'єкта.

5. *Підготовка менеджмент-плану об'єкта*. Вказується виконавець запланованих заходів; режим ведення господарства; організацію, яка відповідає за проведення необхідних наукових досліджень, моніторинг та контроль за станом біо-

ти. Менеджмент-план складається на певний період. Для об'єктів рівня заказник, пам'ятка природи, заповідне урочище (як загальнодержавного так і місцевого значення) такі плани варто складати на період до 5 років, передбачаючи конкретні щорічні заходи, які повинні виконуватися у межах території, взятої під охорону. У рамках менеджмент-плану об'єкта можуть бути передбачені щорічні робочі плани, основним завданням яких є аналіз результатів виконаних робіт та коректування необхідних подальших заходів.

6. *Фінансові розрахунки*. У рамках розробки менеджмент-плану по кожному об'єкту необхідно розрахувати кількість коштів необхідних для створення та, попередньо, визначити кошти, необхідні для забезпечення успішного і тривалого функціонування об'єкта.

7. *Проведення еколого-просвітницької роботи серед населення*. Без проведення цілеспрямованої роз'яснювальної роботи охорона та збереження об'єкта буде неможлива.

Розробка менеджмент-планів для конкретних заповідних об'єктів на стадії їх створення дозволить запобігти помилкам та забезпечити стаке функціонування таких природоохоронних територій у межах земель лісгосподарських підприємств.

На основі окремих менеджмент-планів на рівні лісгосподарського об'єднання повинна бути розроблена менеджмент-програма керівництва всіма заповідними об'єктами, які розташовані у державному лісовому фонді області.

Література

1. Голубець М.А. Ельники Украинских Карпат. – К.: Наукова думка, 1978. – 264 с.
2. Кукурудза М.М. Менеджмент національних парків: Навч. посіб. – Львів: Видавничий центр ЛНУ ім. Ів. Франка, 2000. – 124 с.
3. Олешенко В.І., Малишева Н.Р. Організаційно-правові засади збереження біорізноманіття// Біорізноманіття Карпатського біосферного заповідника. – К., 1997. С. 11-39.
4. Реймерс Н.Ф., Штильмарк Ф.Р. Особо охраняемые природные территории. – М.: Наука, 1978.
5. Christiansen M.I. Park planning Handbook. – New York: John Wiley & Sons, 1977.
6. Miller K.R. Planning national parks for ecodevelopment-methods and cases from Latin America. – Madrid, 1982.
7. Parks and protected areas in Canada: planning and management. – Oxford: Oxford university press, 1993.

УДК 504+630.9+630.64

Проф. А.Ф. Чмыр¹, д.б.н.; А.В. Жигунов², д.с.-х.н.;
доц. А.Б. Злотницький³, к.э.н. – Санкт-Петербург

СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ АДМИНИСТРАТИВНЫХ И ЭКОНОМИЧЕСКИХ МЕХАНИЗМОВ УПРАВЛЕНИЯ В ОБЛАСТИ ОХРАНЫ ОКРУЖАЮЩЕЙ СРЕДЫ В ЛЕСНОМ ХОЗЯЙСТВЕ РОССИИ

Розглядаються основні аспекти адміністративного та економічного управління, які є актуальними на глобальному, державному та регіональному рівнях для подальшого роз-

¹ чл. - корр. РАСХН, директор;

² зам. директора

³ зав. отделом экономики – Санкт-Петербургский научно-исследовательский институт лесного хозяйства